

VÁNOCE A VÁNOČNÍ ZVYKY v ČR

ADVENT

Adventus = přicházející. Od tohoto latinského výrazu je odvozen název předvánočního období zvaného advent. Doba čtyř týdnů před Vánocemi, která představuje období čekání na příchod narození Božího syna Ježíše Krista. Pro středoevropské země se současně pojí s obdobím začínající zimy.

K počátku adventu patří jeden zvyk – zažihání adventního věnce.

Adventní věnec má čtyři svíce, každá představuje jednu neděli do Štědrého dne. Každou neděli se rozsvěcí další a další svíčka, až o poslední adventní neděli zazáří všechny. Tento krásný symbol má svou doloženou historii začínající v 18. století v Německu.

SV. BARBORA

Svátek sv. Barbory je 4. prosince. V tento den si domů neseme „Barborku“, větvičku třešně, která ve vodě do Vánoc vykvete. Dříve se věřilo, že pokud větvička rozkvete, bude v domě svatba. Děvčata je proto pečlivě opatrovala vložené do vody, schovala je obvykle do chléva, kde byla nejstálější teplota. Navíc je postříkovala vodou nabranou do úst, aby účinek byl zcela osobní a voda měla správnou teplotu. Pokud větvička vykvetla, dívka měla v následujícím roce naději na svatbu.

MIKULÁŠ

Svátek sv. Mikuláše je 6. prosince. Mikuláš se narodil roku 280 v Řeckém Patrasu a zemřel okolo roku 342. Byl biskupem v Myře v Lýkii na jihozápadě Malé Asie. Den jeho smrti, 6. prosinec, se stal oslavovaným svátkem, který slaví děti i dospělí. Mikuláš byl v legendách jako přítel dětí, ochránce manželů, patron námořníků a vězňů. Mikuláše na jeho pouti k dětem doprovázejí andělé a čert. Mikuláš děti obchází a obdarovává den předem – 5. prosince. Tento svátek patří k vrcholům adventních zvyků. U nás má Mikuláš podobu dobrosrdečného patrona, který je dodnes zobrazován jako stařec s bílým plnovousem. Doprovází ho – anděl (zosobnění dobra) a čert (démon zla). Mikuláš je díky legendám oblečen jako skutečný biskup s berlou v ruce.

VÁNOCE

Vánoce jsou jedny z hlavních svátků v roce, které slaví mnohé národy. Jsou umístěny do zimního období. Podle křesťanského náboženství jsou to

svátky narození Ježíše Krista – 24. prosince.

Jak vzniklo slovo „vánoce“?

Toto slovo žije už do pradávna. Je vlastně zkomoleninou. Naši předkové slavovali slunovrat od 21. prosince do Nového roku – tedy 12 svátečních dnů – to byly kdysi symboly 12 příštích měsíců. Svátkům zimního slunovratu se říkalo „čas o 12 nocích“, později „dvanáctnoce“, „dvánoce“ a nakonec „vánoce“.

ŠTĚDRÝ DEN

Patří k nejvýznamnějším dnům v roce. S Vánocemi se kloubily i pradávné zvyky, spojené s věštěním budoucnosti. Hlavním bodem tohoto slavnostního dne byla večeře.

Štědrovečerní večeře

Dříve se na štědrovečerním stole objevovala jídla symbolická – houby, hrách, jáhly, vánočka. Ryby dříve jedli jen v jižních Čechách a odtud se teprve rozšířily do ostatních krajů. Za starých časů, kdy nebyla čokoláda a jižní ovoce, podávalo se domácí ovoce, jídla s medem – doma pečené oplatky slepené medem, krupice s medem.

K večeři se mohlo zasednout, až

když ponocný zatroubil na pastýřský roh pěknou koledu. Na Valašsku se začalo večeřet, až když na nebi vyšla první hvězda.

Na Štědrý den se myslelo i na dobytek, drůbež, psa i kočku. V tento vánoční den prý zvířata rozumí lidské řeči a stěžují si na špatné zacházení. Proto i dnes někteří lidé věší pro zvířátka v lese na stromy jablka, mrkve, oříšky..

Dnes – rybí polévka, smažená ryba a bramborový salát.

Vánočka – poprvé se o ní dozvídáme od Petra Chelčického pod názvem „calta“. Její původní chlebový tvar byl hněten na „húsky“, „štědrovnice“, „pletence“, „vrkoče“ a zejména „vánočky“ napodobující dítě v peřince.

Největší vánočku upekli v roce 1867 v Krásné Lípě u Rumburka. Vážila 4 metráky. Spotřebovalo se na ni 2 metráky mouky, 4 kg droždí, 4 kg hrozinek, 35 kg cukru, 300 ks vajec a různá voňavá koření.

SYMBOLY VÁNOC

Nyní je symbolem vánoc stromeček, ale dříve to byly jesličky nebo také říkáme **betlém**. Lidé si jesličky vyráběli ze dřeva, z hlíny, vosku, ze sádry, malovali je na dřevo i na papír. Vždy ale představovaly ten známý výjev

svaté rodiny s děťátkem v chlévě, v pozadí město Betlém a zářící kometa.

Mezi nejkrásnější betlémy svého druhu patří vyřezávaný trebechovický betlém ve východních Čechách se 400 pohyblivými figurkami. Vznikl na přelomu 19. a 20. století. Ve francouzském městě (Les Baux) zase mají zvláštní živý betlém. Lidé představují Josefa a Marii, živé děťátko hraje Ježíška, ostatní andělíčky a další postavy. Jezdí sem z mnoha míst lidé, aby se podívali na hezký živý betlém.

Tradici jesliček začala vytlačovat tradice nová – vánoční stromeček. Zvyk zdobit vánoční stromeček k nám přišel někdy v pol. 19. století z německých měst. Dnes si bez vonícího stromku vánoce nedovedeme představit.

Vánoční dárky

V české vánoční tradici v představách dětí naděluje malý Ježíšek, tajně. V průběhu Štědrého dne či večera /24. prosince/ obvykle přinese nejen dárky, ale i ozdobený vánoční stromek. Zvoněním pak oznámí nadílku.

Rozšíření vánočních darů dětem na českém území a jejich spojení s představou božského dítěte Ježíška souvisí zřejmě s německým vlivem. Prvním písemně doloženým dárkem v Čechách je modlitební kniha, kterou králi Jiřímu z Poděbrad věnovala na Štědrý den roku 1466 jeho druhá manželka Johana z Rožmitálu.

Vánoční pohlednice

První vánoční přání se objevilo v roce 1841 ve skotském Edinburgu.

Koledy

Koleda je píseň, ale i dar, který koledník dostává. V koledách se vzpomíná na narození Ježíška, ale také se v nich vyslovují přání všeho dobrého v nastávajícím roce. Koledovat se chodilo na druhý svátek vánoční – na Štěpána (26. prosince). První zprávy o koledách a jejich názvy v Čechách pocházejí z roku 1462.

Jmelí

Jmelí je symbolem štěstí v novém roce, ale není to úplně česká tradice. Ale vžila se. Jmelí roste v korunách stromů. Lidé si ho doma zavěšují ke stropu, aby pod ním mohli procházet nebo se líbat.

VÁNOČNÍ ZVYKY A POVĚRY

O vánocích a zejména o Štědrém dnu se od nepaměti věří, že má tajemnou moc, s jejímž přispěním se dá budoucnost nejen předvídat, ale může se i

ovlivnit.

_ **Rozkrajování jablka** – komu tvoří jaderník hezkou pravidelnou hvězdičku, bude dlouho živ a šťasten. Kdo má křížek, brzy zemře.

_ **Barborky** – na svátek sv. Barbory (4.12.) se utrhnou třesňové větvičky, kterými se vyzdobí pokoje. Dříve dívky dávaly větvíčkářům jména chlapců a věřily, že se vdají za toho, čí větvíčka rozkvetne.

_ **Patky od vánoček** – která dívka sebere o vánocích devět patek od vánoček, do roka se vdá.

_ **Házení střevícem** – dívka se zády otočí ke dveřím a hodí střevíc přes rameno. Pokud dopadne špičkou ke dveřím, dívka se vdá.

_ **Lichý host** – nikdy se nedávejte zvat do rodiny, kde byste o Štědrém večeru byli lichými. Nevěstí to nic dobrého.

_ **Louskání ořechů** – když začínáte u stolu louskat ořechy, první čtyři prozradí, jaké je vaše zdraví. Jsou-li jádra pěkná bílá, je všechno v nejlepším pořádku. Jsou-li načernalá, znamená to nemoc a všechna čtyři jádra černá znamenají smrt.

_ **Šupiny z kapra** – dávají se pod talíř, nebo do peněženky, aby se dotyčného držely v příštím roce peníze. Ty šupiny se pak v peněžence nosí celý rok.

_ **Čočka** – večerí se čočka, aby se člověka držely peníze.

_ **Lití olova** – ze vzniklého obrazce se hádá, jaká bude budoucnost.

_ **Sedm hrnečků** – pod každý hrneček se vloží jeden symbol.

Peníz znamená bohatství, uhlí signalizuje nemoc, prsten svatbu nebo aspoň lásku, hřebínek varuje před nedostatkem, šáteček věští cestu, chléb štěstí a dudlík miminko.

Pak stačí, když si zavážeme oči, zamícháme hrnečky a jeden si zvolíme. Tímto zvykem se hádala budoucnost.

_ **Pouštění svíček** – svíčky se pouští v ořechových skořápkách po vodě v nějaké nádobě. Komu odepluje svíčka ode všech nejdál, tak se dostane také od rodiny nejdále – na školu, odcestuje...

_ **Zapalování františků a purpury.**

_ **Věšení jablek, mrkví, oříšků na stromy v lese pro zvířata.**

Celá rodina si vyjde na vycházku do lesa velmi pěkně prožité předvánoční či vánoční odpoledne.

_ **Zlaté prasátko** – pokud se drží celý den půst, uvidí člověk večer zlaté prasátko.

_ **Věšení adventních věnců** na dveře nebo na lustr, nejčastěji je adventní věnec stále na stole ----- pokud je na stole vůbec místo. **Adventní věnce mají čtyři svíčky, které symbolizují čtyři neděle před vánocemi.**

_ **Ovazování vánočního stolu** – nohy vánočního stolu se ovazovaly provazem nebo řetězem, aby rodina zůstala při sobě.

_ **Libání pod vánočním jmelím** /zvyk z Anglie/.

NOVÝ ROK

Novodobé symboly budoucího štěstí jsou **kominíček, čtyřlístek, prasátko** – obdarováváme své blízké, aby byli šťastni po celý rok.

Na Nový rok se nemá jíst maso opeřenců /kuřata, husy, kachny – aby s ním neuletělo štěstí/ .

Svátek TŘÍ KRÁLŮ

Tímto svátkem – 6. ledna – končí v Čechách čas Vánoc. Tento den se koná mše, kterou se otvírá další roční epocha.

Tři králové jsou patroni poutníků a hříšníků. Byli to jistí mudrci z východu, kteří následovali betlémskou hvězdu a poklonili se Ježíškovi. Tři krále z nich udělal až věhlasný italský malíř Giotto. Na jedné fresce je ztvárnil s korunami a od té doby jsou z nich králové.

V pozdějších legendách (patrně až v 7. století) dostali i jména - **Kašpar, Melichar a Baltazar** - a každému z nich byly připsány i dary, které měli Ježíškovi přinést:

Kašpar zlato (znak královské důstojnosti),

Melichar kadidlo (užívané při obětech a modlitbách) a

Baltazar myrhu (rovněž vonnou pryskyřici jako znak Ježíšova člověčenství).

Obchůzka – tři chlapci převlečení do královských převleků, na hlavě mají královskou čepici z papíru.

V rukou nesou papírovou hvězdu – kometa a doma vyrobenou kadidelnici, kterou vykuřovali navštěvovaná stavení a čerstvě posvěcenou křídou, kterou psali nade dveře **datum obchůzky** a své žehnající iniciály – **K + M + B** (Kašpar, Melichar, Baltazar).

Pro krajany sestavila Eva Řezníčková, 2029